FOLKTINGET

KIRJALLINEN LAUSUNTO
Svenska Finlands folkting
25.11.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Asia: HE 171/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain 22 §:n muuttamisesta

Viite: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt saada kirjallisen asiantuntijalausunnon valiokunnan kokoukseen 26.11.2024

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Svenska Finlands folkting (Folktinget) on lakisääteinen järjestö (Laki Svenska Finlands folkting -nimisestä järjestöstä 1331/2003), joka valvoo ja edistää Suomen ruotsinkielisen väestön oikeuksia. Lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti Folktinget ottaa kantaa vain ruotsinkielisen väestön kielellisiä oikeuksia koskeviin seikkoihin.

Kielellisiin oikeuksiin liittyvät ongelmat

Kaksikielisillä hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 5 §:n mukaan velvollisuus järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto sekä suomeksi että ruotsiksi siten, että asiakkaat saavat palvelua valitsemallaan kielellä. Niiden on myös noudatettava toiminnassaan kielilakia (423/2003). Kielilainsäädäntöä ei lähtökohtaisesti sovelleta yksityisiin palveluntuottajiin, vaan ainoastaan siltä osin, kuin ne hoitavat julkista hallintotehtävää lailla tai lain nojalla.

Ehdotus siitä, että hyvinvointialueilla ei enää jatkossa olisi lakisääteistä velvollisuutta tehdä ajokorttitarkastuksia, vaan että yksityiset palveluntuottajat tekisivät ne, vaikuttaa kielteisesti suomen- ja ruotsinkielisen väestön kielelliseen yhdenvertaisuuteen, koska yksityisiin palveluntuottajiin ei sovelleta kielilakia. Tämä supistaa kielellisten oikeuksien soveltamisalaa sosiaali- ja terveydenhuollossa, ja tarkoittaa käytännössä sitä, että ruotsinkielisellä väestöllä ei enää ole lakisääteistä oikeutta saada ajokorttitarkastuksia, -todistuksia eikä -lausuntoja omalla kielellään.

Tämä on ongelmallista, koska lakisääteisten julkisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden takaamisessa on suuria haasteita. Vain viisi prosenttia väestöstä on ruotsinkielisiä ja suomi on enemmistökieli kaikilla hyvinvointialueilla, eli myös kaksikielisillä, yhtä lukuun ottamatta. Periaatteessa ei ole olemassa mitään kattavia tilastoja siitä miten hyvin kaksikieliset hyvinvointialueet selviät kaksikielisten palvelujen turvaamisesta, mutta tehtyjen tutkimusten ja asiakaspalautteen perusteella vaikuttaa siltä, että siinä on erittäin merkittäviä puutteita. Tehtävien poistaminen julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvelvollisuuden piiristä tuo vielä suurempia haasteita, koska siinä tapauksessa ei esim. vaadittaisi, että henkilöstö kykenee palvelemaan ruotsiksi. Kielilain vaatimus siitä, että kaksikielisten viranomaisten on tarjottava yhdenvertaista palvelua suomeksi ja ruotsiksi, on perusta sille, että myös kielellinen vähemmistö voi saada palveluja omalla kielellään.

Vaikka yksityiset palveluntuottajat jo nykyisin tekevät suuren osan ajokorttitarkastuksista, on tärkeää säilyttää lakisääteinen oikeus tämän palvelun saamiseen ruotsin kielellä. Tämä on erityisen tärkeää kaksikielisten hyvinvointialueiden alueilla, joilla monet ruotsinkieliset asuvat. Osalla ruotsinkielisestä väestöstä ei ole esimerkiksi hoitokäyteihin riittäviä suomen kielen taitoja. Vaikka onkin olemassa yksityisiä palveluntuottajia, jotka tarjoavat palveluita myös ruotsiksi, ei ole itsestään selvää, että kaikilla palveluntuottajilla on ruotsinkielentaitoista henkilöstöä, varsinkaan seuduilla, joilla ruotsi on vähemmistökieli. Esityksessä todetaan myös, että lakiehdotus voi heikentää palvelujen saatavuutta erityisesti harvaanasutuilla alueilla, joilla ei ole kovin paljon yksityisiä palveluntuottajia. Tämä tarkoittaa, että tämän palvelun saaminen ruotsin kielellä olisi todennäköisesti vielä vaikeampaa.

Lakiehdotuksen kielelliset vaikutukset on arvioitu puutteellisesti

Lakiehdotuksen kielellisiä vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Kielellisten vaikutusten arviossa pitäisi ennen kaikkea selvittää ja varmistaa, että ehdotus ei aseta ruotsinkielisiä yhdenvertaisuuden kannalta suomenkielisiä huonompaan asemaan. Olisi myös pitänyt selvittää, missä laajuudessa näitä palveluita hankitaan yksityiseltä puolelta ruotsin kielellä, ja onko olemassa riittäviä edellytyksiä sille, että pelkästään yksityiset palveluntarjoajat voisivat tarjota näitä palveluita ruotsiksi jatkossa.

Lisäksi olisi arvioitava, mitä kielellisten oikeuksien näkökulmasta ylipäätään merkitsee se, että julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuulta poistetaan tehtäviä ja luovutetaan ne yksityisille palveluntuottajille, joille ei myöskään tule lakisääteistä vastuuta tehtävistä, ja miten tämä vaikuttaa kielellisten oikeuksien toteutumiseen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. On syytä ottaa huomioon ja korostaa, että lakiehdotuksessa ei pelkästään ole kyse siitä, että palveluita ei enää tarjottaisi julkisen puolen toimesta, vaan myös kielellisten oikeuksien soveltamisalan supistamisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tätä ei oteta huomioon esityksessä, ja asiaa olisi pitänyt käsitellä esityksen suhdetta perustuslakiin koskevassa 11 osiossa. Folktinget toi tämän esiin myös lausunnossaan, jonka se antoi esitysluonnoksesta sen ollessa lausuntokierroksella.

Esityksessä vain viitataan siihen, että yksityisten palveluntuottajien suorittamaan toimintaan sovelletaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 3 momentin ja 5 §:n 2 momentin mukaisia velvollisuuksia potilaan äidinkielen huomioon ottamisesta, ja että kielellisten oikeuksien toteutuminen turvataan perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n 2 momentissa. Näistä säännöksistä ei kuitenkaan koidu yksityisille palveluntuottajille mitään velvollisuuksia tarjota sosiaali- ja terveyspalveluita ruotsin kielellä. Jos toiminta jätetään julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden lakisääteisen järjestämisvastuun soveltamisalueen ulkopuolelle, ei ole olemassa toisin sanoen myöskään mitään vastaavaa oikeutta palveluiden saamiseen ruotsin kielellä.

Lisäksi on otettava huomioon, että vaikka ajokorttitarkastusten järjestämisvastuu ei olisi hyvinvointialueiden eikä yksityisten palveluntuottajien lakisääsääteinen tehtävä, ajokorttilaki edelleen vaatii, että väestön on hankittava ajokorttilausuntoja. Koska näitä asiakirjoja vaaditaan lainsäädännössä ajokortin hakemiseen, pitäisi myös taata, että tarkastuksia ja lausuntoja voi saada ruotsin kielellä.

Se, että tehtäviä poistetaan julkisen palvelun järjestämisvastuun piiristä hoitoon pääsyn edistämiseksi ja julkisen talouden tasapainottamiseksi, on huolestuttavaa, koska se vaikuttaa kielellisten oikeuksien soveltamisalaan merkittävästi. On myös huolestuttavaa, että esityksellä raivataan tietä sille, että yhä useampia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita luovutetaan yksityisen sektorin hoidettavaksi. Kielelliset oikeudet ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuus voidaan turvata vain kielilainsäädäntöä sovellettaessa. Siksi lakiehdotuksen kielelliset vaikutukset tulisi arvioida perusteellisesti.

Johtopäätökset

Folktingetin arvion mukaan ehdotetut muutokset heikentävät suomen- ja ruotsinkielisen väestön kielellistä yhdenvertaisuutta. Esitystä ei ole valmisteltu riittävän perusteellisesti siihen nähden, että sillä on merkittävä vaikutus ruotsinkielisen väestön kielellisiin oikeuksiin. Siksi Folktinget vastustaa lakiehdotusta. Ennen ehdotuksen mahdollista hyväksymistä perustuslakivaliokunnan tulee käsitellä sen vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Svenska Finlands folkting

Christina Gestrin
Folktingetin pääsihteeri

Christine Kotzev
erityisasiantuntija, lakimies

FOLKTINGET

SKRIFTLIGT YTTRANDE
Svenska Finlands folkting
25.11.2024

Riksdagens social- och hälsovårdsutskott
StV@eduskunta.fi

Ärende: RP 171/2024 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 22 § i hälso- och sjukvårdslagen

Hänvisning: Riksdagens social- och hälsovårdsutskotts begäran att lämna ett skriftligt sakkunnigyttrande till utskottets möte 26.11.2024

SAKKUNNIGYTTRANDE

Svenska Finlands folkting (Folktinget) är en lagstadgad organisation (lag om Svenska Finlands folkting 1331/2003) som bevakar och främjar Finlands svenskspråkiga befolknings rättigheter. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning endast till aspekter som berör den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Problembeskrivning i förhållande till de språkliga rättigheterna

De tvåspråkiga välfärdsområdena, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen har en skyldighet enligt 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) att ordna social- och hälsovård på både finska och svenska så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer. De ska även tillämpa språklagen (423/2003) i sin verksamhet. Språklagstiftningen tillämpas i regel inte på privata serviceproducenter, utan endast i den utsträckning som de sköter en offentlig förvaltningsuppgift genom lag eller med stöd av lag.

Förslaget att välfärdsområdena i fortsättningen inte ska ha en lagstadgad skyldighet att utföra körkorts-kontroller, utan att de istället ska handhas av privata serviceproducenter, kommer att ha en negativ inverkan på den språkliga jämlikheten mellan den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen eftersom språk-lagstiftningen inte tillämpas på privata serviceproducenter. Detta medför en inskränkning av de språkliga rättig-heternas tillämpningsområde inom vården och innebär i praktiken att den svenskspråkiga befolkningen inte längre har en lagstadgad rätt att få vare sig körkortskontroller, -intyg eller -utlåtanden på sitt eget språk.

Detta är problematiskt då det finns stora utmaningar med att garantera ens de lagstadgade offentliga social- och hälsovårdstjänsterna på svenska. Endast ca 5 % av befolkningen är svenskspråkig och finska är majoritetsspråk i alla välfärdsområden, dvs. även i de tvåspråkiga, utom i ett. Det finns i princip ingen heltäckande statistik över hur väl de tvåspråkiga välfärdsområdena klarar av att garantera svenskspråkig service, men på basen av de undersökningar som gjorts tillsammans med kundrespons tyder mycket på att bristerna är synnerligen stora. Att avlägsna uppgifter från den offentliga vårdens organiseringsskyldighet medför ännu större utmaningar, då det i så fall t.ex. inte skulle ställas några krav på att ha personal som kan ge service på svenska. Språklagens krav på tvåspråkiga myndigheter att tillhandahålla likvärdig service på finska och svenska utgör det grundläggande fundamentet för att även den språkliga minoriteten ska ha tillgång till tjänster på sitt eget språk.

Trots att privata serviceproducenter redan i dagsläget utför en stor del av körkortskontrollerna, är det viktigt att behålla den lagstadgade rätten att få servicen på svenska. Detta är särskilt viktigt inom områdena för de två-språkiga välfärdsområdena, var många svenskspråkiga är bosatta. Delar av den svenskspråkiga befolkningen har inte tillräckliga kunskaper i finska för att genomföra t.ex. ett vårdbesök. Trots att det finns privata service-producenter som tillhandahåller tjänster även på svenska är det långt ifrån en självklarhet att alla privata producenter har svenskkunnig personal, särskilt inte på orter med svenska som minoritetsspråk. I propositionen

konstateras även att lagförslaget kan försämra tillgången till tjänster i synnerhet i glest bebodda områden, där antalet privata serviceproducenter är få. Detta innebär att det med stor sannolikhet skulle vara ännu svårare att få denna service på svenska.

Brister i lagförslagets språkliga konsekvensbedömning

Lagförslaget har inte föregåtts av en tillräcklig språklig konsekvensbedömning. I den språkliga konsekvensbedömningen bör det framför allt utredas och säkerställas att svenskspråkiga genom förslaget inte försätts i en sämre ställning än finskspråkiga ur ett jämlikhetsperspektiv. Det borde även ha utretts i hur stor utsträckning dessa tjänster används privat på svenska och om det finns tillräckliga förutsättningar för att endast de privata serviceproducenterna ska kunna erbjuda dessa tjänster på svenska i fortsättningen.

En bedömning bör även göras om vad det innebär överlag ur ett språkligt rättighetsperspektiv att utelämna uppgifter från den offentliga vårdens organiseringsskyldighet och överlåta dem till privata serviceproducenter, som inte heller kommer att ha ett lagstadgat ansvar för uppgifterna, och hur det påverkar tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna på både kort och lång sikt. Det bör tas i beaktande och understrykas, att lagförslaget inte endast handlar om att tjänsterna inte längre tillhandahålls genom det allmännas försorg, utan även om en inskränkning av de språkliga rättigheternas tillämpningsområde inom vårdtjänsterna. Detta beaktas inte i propositionen och borde ha behandlats i avsnitt 11 om förhållandet till grundlagen. Folktinget framhöll detta även i sitt utlåtande då utkastet till proposition var på remiss.

I propositionen görs endast en hänvisning till att skyldigheterna att beakta patientens modersmål i 3 § 3 mom. och 5 § 2 mom. enligt lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) tillämpas på verksamhet som utförs av privata serviceproducenter, samt att tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna tryggas av jämlikhetsbestämmelsen i 6 § 2 mom. grundlagen. Dessa bestämmelser medför dock ingen skyldighet för privata serviceproducenter att tillhandahålla social- och hälsovårdstjänster på svenska. Om verksamhet lämnas utanför tillämpningsområdet för den offentliga vårdens lagstadgade organiseringsskyldighet, så finns det med andra ord heller ingen motsvarande rättighet att få tjänsterna på svenska.

Det bör även beaktas, att trots att organiseringsskyldigheten avseende körkortskontroller inte skulle vara vare sig välfärdsområdenas eller de privata serviceproducenternas lagstadgade uppgift, ställer körkortslagen fortfarande krav på befolkningen att inhämta körkortsutlåtanden. Eftersom dessa handlingar krävs enligt lag för att få ansöka om körkort borde det också garanteras att kontrollerna och utlåtandena kan fås på svenska.

Det är en oroväckande utveckling att uppgifter avlägsnas från den offentliga vårdens organiseringsskyldighet som ett sätt att främja tillgången till vård och balansera de offentliga finanserna, eftersom det påverkar de språkliga rättigheternas tillämpningsområde på ett betydande sätt. Det är även oroväckande om propositionen banar väg för att fler offentliga social- och hälsovårdstjänster överlåts till privata sektorn att sköta. De språkliga rättigheterna och tillgången till svenskspråkig service kan garanteras endast då språklagstiftningen är tillämplig. Därför borde en grundlig språklig konsekvensbedömning av lagförslaget utföras.

Slutsatser

Folktingets bedömning är att de föreslagna ändringarna försämrar den språkliga jämlikheten mellan den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen, samt att propositionen inte beretts tillräckligt grundligt i förhållande till dess betydande inverkan på den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter. Folktinget motsätter sig därför lagförslaget. Före ett eventuellt godkännande av förslaget bör grundlagsutskottet behandla dess konsekvenser för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.

Svenska Finlands folkting

Christina Gestrin
Folktingssekreterare

Christine Kotzev
Specialsakkunnig, jurist